

بررسی و ارزیابی اصالت طرح‌های توسعه شهری در بافت‌های تاریخی (مطالعه موردی: طرح احیای میدان امام علی (ع) اصفهان)

اسفندیار زبردست^۱، سید محمد امامی^{۲*}

^۱ استادیار دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران
^۲ کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۹۱/۳/۱۵ تاریخ پذیرش: ۹۱/۷/۲۵)

چکیده

بی‌توجهی به اصالت بافت تاریخی، صدمات جبران‌ناپذیری برای ثروت‌های ناملموس اجتماعات محلی در پی دارد. اگر چه مفهوم اصالت در متون شهرسازی دهه‌های اخیر، کاربرد بسیاری پیدا کرده اما در عمل، معیارهای شهرسازی با اصالت کمتر بررسی شده‌اند. استخراج معیارهای کاربردی اصالت که سؤال اصلی پژوهش بر محور آن شکل گرفته، مطالعات جامع و بین‌رشته‌ای را می‌طلبد. در این پژوهش که با استفاده از روش قیاسی-استقرایی و بر اساس مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای در حوزه‌های مشترک شهرسازی و علوم اجتماعی انجام شده، سه معیار اصلی اصالت معرفی می‌شود که عبارتند از: حفظ و تقویت حس هویت و منحصر‌بفردی مکان، عدم پیروی از رویکردهای ضد اصالت و رعایت راهکارهای شهرسازی با اصالت. هریک از این معیارها دارای زیر معیارهای گوناگونی هستند. پاسخگویی به نیازها و سلیقه‌های جامعه و ارائه چارچوب‌ها و دستورالعمل‌های کلی دو زیر معیار شهرسازی با اصالت هستند. پیروی شکل از خیال، پیروی شکل از ترس و پیروی شکل از امور مالی از معیارهای ضد اصالت محسوب می‌شوند؛ پیروی شکل از خیال به تکرار عینی شکل‌ها از مکان‌ها و زمان‌های دیگر به زمان حاضر و پیروی شکل از ترس به تأثیر طرح توسعه شهری بر جدایی‌گزینی نژادی-قومی، درآمدی و سنی اشاره دارد. برای حفظ اصالت مکان نیز لازم است سیاستگذاری‌ها و طرح‌های توسعه شهری، به صورت چارچوب‌ها و دستورالعمل‌های کلی ارائه شوند، چرا که بر اساس این چارچوب‌ها و دستورالعمل‌های کلی، امکان تغییر طرح‌ها و سیاست‌ها در فرآیندی پویا و بی‌پایان برای پاسخگویی به نیازها و سلیقه‌های متنوع جامعه وجود دارد. در این مطالعه پس از معرفی این معیارها، اصالت مکان طرح احیای میدان امام علی (ع) با استفاده از روش AHP مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج این ارزیابی نشان داد که اگرچه این طرح از مجموع معیارها نمره قابل قبول کسب می‌کند اما در معیار عدم پیروی از رویکردهای ضد اصالت، وضعیت مناسبی ندارد.

واژگان کلیدی: ارزیابی، اصالت، بافت تاریخی، طرح توسعه شهری.

مقدمه

اصالت مکان یکی از چالش‌هایی است که در دهه‌های اخیر در مجامع نظری و حرفه‌ای جایگاه ویژه‌ای یافته است. بشر قرن بیست و یکم در کشاکش حس دل‌نگینی نسبت به گذشته^۱ و حس حاصل از تغییرات پیاپی در سبک زندگی امروزین، با اصالت مکان‌های زندگی، کار و تفریح خود دچار سؤالات اساسی شده است. در کشورهای در حال توسعه عوامل متعددی موجب بروز مسئله اصالت در میان طراحان و طرح‌های شهری گردیده که از آن جمله رشد شتابان شهرها و جهانی شدن است. آمار نشان می‌دهد که در کشور ما نیز توسعه شهرها با رشد جمعیت کلان شهرها و بحران‌های اجتماعی همراه بوده و مسئله اصالت نیز یکی از این بحران‌های حاصل از توسعه لجام گسیخته و نامنسجم است.

از دهه هفتاد میلادی به این سو به ویژه با انتشار کتاب مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی به قلم جین جیکوبز، در غرب مسئله اصالت مکان به عنوان یکی از بحران‌های اجتماعی و روانی در ارتباط با توسعه شهرها و بویژه فضاهای شهری مطرح و بیش از پیش اهمیت یافت. دگرگونی‌های به وجود آمده در جهانی شدن شهرها و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات در ابتدای قرن بیست و یکم، بار دیگر توجه به موضوع اصالت را جدی‌تر از پیش مطرح ساخته و احساس ترس، اضطراب و ناامنی در محیط‌های شهری، ناشی از بی‌توجهی به میراث فرهنگی و تاریخی رشد بیش‌تری یافته است. بی‌توجهی‌ای که قسمت عمده‌ای از آن با مداخله‌های شهرسازانه در ارتباط است.

مفهوم اصالت مکان که با خود احساس آرامش و امنیت روانی را به همراه دارد، تأثیر پذیرفته از اقدامات عمرانی طرح‌های توسعه شهری در حال دگرگونی است. اصالت مکان از زندگی شهروندان و نگاه و توجه آن‌ها به فضاهای زندگی بویژه فضاهای جمعی قابل تفکیک نیست. بنابراین انتظار می‌رود طراحان و برنامه‌ریزان به این امر توجه کنند زیرا بی‌توجهی به اصالت بافت‌های شهری ما از جمله بافت‌های تاریخی، صدمات جبران‌ناپذیری بر ثروت ناملموس اجتماعات محلی وارد خواهد کرد.

مفهوم اصالت مکان، مفهومی انتزاعی و کلی است. لازمه انجام تحقیقات علمی و بویژه بررسی و ارزیابی اصالت مکان در پروژه‌ها و طرح‌های شهری که در بافت‌های تاریخی اجرا می‌شود، این است که بتوان به تعریف ملموس و قابل سنجشی از این مفهوم دست یافت. در ابتدا برای دستیابی به این هدف، معیارهای اصالت استخراج و پس از آن طرح احیای میدان امام علی (ع) اصفهان با استفاده از این معیارها ارزیابی می‌گردد و آنگاه در پایان راهکارهایی ارائه می‌شود.

سؤالات مورد نظر پژوهش عبارتند از: معیارهای اصالت در شهرسازی کدام‌اند؛ چگونه می‌توان با روش ارزیابی مناسب، طرح‌های توسعه شهری بر اساس معیارهای اصالت ارزیابی نمود؛ و راهکارهای مناسب به منظور کاهش تأثیرات منفی طرح احیای میدان امام علی (ع) بر اصالت بافت تاریخی چیستند؟

۱. روش تحقیق

روش تحقیق بر پایه استدلال قیاسی - استقرایی است. به این ترتیب که در ابتدا با مروری بر متون نظری و تجربی مرتبط (کل)

سعی می‌شود به معیارهای اصالت دست یابیم و آنگاه آن‌ها در نمونه موردی (جزء) به آزمون گذاشته می‌شوند و این روند به صورت وارونه نیز دنبال می‌گردد یعنی با در نظر گرفتن ویژگی‌های بافت تاریخی به معیارهای ارزیابی پرداخته می‌شود. در مطالعه موردی به بررسی نمونه موردی با توجه به معیارهای اصالت می‌پردازیم. برای ارزیابی از روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) استفاده شده است.

۲. معیارهای اصالت

اصالت یکی از کیفیت‌های مکانی است. همان‌طور که انسان امروزی به دنبال اصالت و واقعیت است، چشم‌انداز مطلوب شهرسازی نیز دستیابی به اصالت است. کیفیت اصالت، تعریف آن مشکل‌تر و همچنین نموده‌های کالبدی آن گسترده‌تر از کیفیت‌های دیگر است. در مجموع معیارهای کیفیت اصالت عبارتند از:

۲-۱. حس هویت و یگانه بودن مکان

با توجه به مقوله اصالت که به آن اشاره شد، هدف اصلی اصالت، دستیابی به حس مکان، فضاهای پرجنب و جوش و معنی‌دار و تبدیل حس متروک، خالی، کلی و ناشناس بودن فضاها، به حس دلپسند، معنی‌دار، امن و اجتماعی بودن آن‌ها است. به این صورت که بادیدن هر بنا یا کاربری (راه، رستوران، مرکز خرید، مسکن، فروشگاه خرده فروشی، پمپ بنزین، هتل) بتوان به راحتی تشخیص داد که آن بنا یا کاربری در کجا احداث شده است.

از آنجایی که امروزه افراد، مشتاق تفاوت و تمایز هستند، بنابراین لازم است مکان‌ها بر یگانه بودن خودشان تأکید کنند. برخورداری یک مکان از حس یگانه بودن به این صورت است که مردم احساس کنند که آن مکان، آن‌ها را متمایز می‌کند یا به آن‌ها تجربه‌ای اصیل و متمایز می‌بخشد.

۲-۲. عدم پیروی از چهار رویکرد ضد اصالت

چهار واکنش سریع و رایج نسبت به شهرنشینی و جهانی شدن سریع که موجب مسأله اصالت گردیده‌اند عبارتند از: پیروی شکل از خیال^۱، فریب^۲، امور مالی^۳ و ترس^۴ که چهار پاسخ نامناسب و ضد اصالت‌اند و در نهایت پایدار و ماندگار نیستند. هر کدام از این‌ها معنای متفاوتی دارد که در زیر می‌آید: پیروی شکل از خیال یعنی احساس حسرت نسبت به نشانه‌های قدیمی و تلاش برای احیای آن نشانه‌ها، موجب واکنش‌هایی مانند احیای آداب و رسوم قدیمی و حتی ایجاد سنت‌های جدید شود. در معماری و شهرسازی، این واکنش خاطره‌انگیز از طریق بازگشت به شهرهای گذشته، تمایل به نقاب زدن به آنچه در پشت نما می‌گذرد و فرار به سمت عوالم خیالی، همراه با رشد ساخت پارک‌های موضوعی، خود را نشان داده است. گرایش به تکرار عینی شکل‌ها از مکان‌ها و زمان‌های دیگر به مکان و زمان حاضر را می‌توان پیروی شکل از خیال نامید (Ellin, 1999: 15). از آنجایی که اصالت یک کیفیت است و کیفیت‌ها با دشواری زیادی تغییر می‌کنند. بنابراین اصالت با تکرار عینی ساختمان‌ها و شهرهای قدیمی‌تر مانند بازسازی راه‌های باریک بافت‌های شهری موجود، تعمیرات سریع تزئینی و آرایشی و یا تخریب کلان دست‌یافتنی نیست.

پیروی شکل از فریب، یکی دیگر از سازوکارهای دفاعی رایج برای مقابله با تغییرات سریع شهرنشینی و جهانی شدن است که با چالش در اعتقادات،

شهر را هدایت کند و در دوره‌ای کوتاه، هوا و آب سالم یا کیفیت محله‌ها را از بین ببرد و از سوی دیگر نباید با طرح بیش از حد تفصیلی، همه جزئیات را مشخص کرد. بنابراین طرح‌های توسعه شهری لازم است شامل چارچوب‌های طراحی و سیاست‌گذاری و برخی دستورالعمل‌های تعریف‌شده کلی باشد که بر اساس آن چارچوب‌ها و دستور کارها، شهر بتواند در فرآیندی پویا و بی‌پایان، رشد و تغییر کند. این چارچوب‌ها نباید همه کاربری‌ها و همه جزئیات معماری را توصیف کنند بلکه باید به شهر اجازه دهد تا خودش را تعریف و شکوفا نماید. هربرت موشام^۶ موفقیت طرح‌های نوسازی را در فرا برنامه‌ریزی^۷ می‌داند. این نوع برنامه‌ریزی از قابلیت آشکار نمودن کیفیت‌های نهان در فضاهای در حال توسعه و تغییر برخوردار است. او تأکید می‌کند که در برنامه‌ریزی و طراحی نباید به دنبال مقوله‌های بی‌عیب فضای شهری به نام ایدئولوژی یا به دنبال مقاصد بازار بود (Muschamp, 2004: 54).

۲-۳-۳. زمینه‌گرایی: شهرسازی با اصالت، به مکان اجرای طرح و موفقیت آن و به زمینه‌های کالبدی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی آن مکان توجه خاص و ویژه دارد. شهرسازی واقعی^۸ از دستور کارهای طراحی زاینده، بر پایه برترین ویژگی مکان، که ساکنان شهر، دوستدار آن ویژگی‌ها هستند، پشتیبانی میکند. این ویژگی‌ها ممکن است شامل مصالح و رنگ‌های خاص ساختمانی، یک چینش خاص از مقیاس و شکل‌های معماری، اندازه سطح ساختمان‌ها، خط آسمان، مقیاس فضاهای عمومی و نیمه عمومی باشند. به منظور برآزش با بستر و زمینه، حداقل از طریق بازتاب برخی الگوهای موجود، یا تفسیر آن الگوها به شیوه‌ای امروزی، لازم است ساختمان‌های جدید به این ویژگی‌های برتر مکان احترام گذارند.

۲-۳-۴. پیروی از سنت‌های شهری (یا قواعد مشخص شکل‌دهنده به بافت‌های تاریخی): به نظر محمد منصور فلامکی: «از بررسی تاریخی برخی شهرها چنین بر می‌آید که ساکنان آن‌ها، ضابطه‌هایی در زمینه احداث بناهای عمومی و شخصی، راه‌های ورودی اصلی و گذرهای فرعی، شبکه‌های خدمت‌رسانی و توزیع منابع و مخازن مورد نیاز مصرفی شهر و نظایر آن داشته‌اند و خود را موظف به انجام آن می‌دانسته‌اند. هیچ شهروندی حق آن را نداشته، چه در ارتفاع و چه در پهناى خانه‌ای که می‌خواسته بنا کند، از اندازه‌هایی توافق شده به منظور زیباسازی شهر، فراتر رود و یا کاستی‌های چشم‌گیر اعمال کند. رنگ بناها و مصالح آن‌ها، آهنگ پنجره‌ها و نشانه‌های مشخصه هر بنا نمی‌توانسته بی‌توجه به آنچه به عنوان سنت در شهر رایج بوده، تعیین شود و در معرض دید قرار گیرد» (فلامکی، ۱۳۶۷: ۶۵). از این دیدگاه می‌توان بر نقش سنت در شکل‌گیری اصالت بافت‌های تاریخی تأکید کرد و از طرف دیگر می‌توان از بافت‌های تاریخی و مبانی نظری، دستور کارهایی را که پدید آورنده اصالت بوده‌اند را استخراج کرد. «... در دسترس بودن، مقیاس انسانی، کوچه پس کوچه‌های پیچ در پیچ، سد کردن چشم‌اندازهای دور و متوجه‌نمودن نظرها به دقت در اجزای دیدارای قابل دسترس و اندازه مناسب شهر، همه در شمار قواعد شکل‌دهنده این شهرهاست... برخلاف ترکیب ارگانیک، پیچیده و ظاهراً نامنظم این شهرها، صورتی از نظم فضایی را در آن‌ها می‌توان تشخیص داد. ترکیب شطرنجی نامنظم نائین، یا پیوستگی مراکز محلات و مراکز شهر از طریق گذرهای اصلی در بیش تر شهرهای ایران این خصوصیت را به خوبی نشان می‌دهد...» (توسلی، ۱۳۷۲: ۵۷). در مجموع، کیفیت اصالت را می‌توان به معیارهای زیر خلاصه کرد:

اخلاق و از دست رفتن خلوص طراحان و همچنین تأکید بر ظاهر طرح‌ها و نه جوهر آن‌ها، همراه می‌شود. شانه خالی کردن از ایستادن و تلاش برای بهبود محیط و در عوض تلاش به دنبال رضایت خود و تحت تأثیر قراردادن همکاران، با عنوان پیروی شکل از فریب توصیف می‌شود (Ellin, 2006: 14). هدف آن تهیه طرحی است که در مجله‌های شهرسازی و معماری مطرح شود و بر شکل‌گرایی و ظاهر پرستی و رضایت‌مندی خود تأکید دارد.

نمونه بارز پیروی شکل از امور مالی، ساختمان‌هایی است که به وسیله بخش خصوصی و بر اساس سودآوری ساخته می‌شوند (Ellin, 1999: 85). پیروی شکل از امور مالی اغلب در مکان‌های پراکنده و در گستره بنگاه‌های خانه‌سازی فراملی به گونه‌هایی که هزینه‌ها را کاهش می‌دهند خود را نشان می‌دهد. متأسفانه پیروی شکل از امور مالی و فریب، بی‌اعتمادی عمیقی در مورد توانایی بهبود محیط شهرها از طریق طراحی شهری (در میان عموم) به وجود آورده است.

چهارمین واکنش نسبت به تغییر سریع در شهرنشینی و جهانی شدن، پیروی شکل از ترس است که در اثر احساس خاطره انگیز برای استقرار در کنار هم‌نوع خود آشکار می‌شود مانند شهرسازی جدایی‌گزین^۹ که در محدوده‌های سنی (۵۵ و بالاتر) جوامع بیشتر آشکار است (Ellin, 1997: 56). از جمله مجموعه‌های شهری که معمولاً بر اساس قومیت و طبقه‌های اجتماعی از دیگران جدا می‌شوند.

۲-۳-۴. دستیابی به شهرسازی با اصالت (شهر اصیل)

راه‌های متفاوتی برای دستیابی به شهرسازی با اصالت وجود دارد. در اینجا به پنج راه‌حل دستیابی به اصالت مکان یا شهر اصیل اشاره می‌شود:

۲-۳-۱. پاسخگویی به نیازها و سلیقه‌های جامعه و پیروی از سنت‌های شهری: یک طرح توسعه شهری لازم است به نیازهای جدید و سلیقه‌های جامعه پاسخ‌گو باشد و با استفاده از ایده‌های مردم، رشد و توسعه شهر را برنامه‌ریزی نماید. مانند راهبرد شهرسازی روزمره^{۱۰} که از فرهنگ‌ها، محیط‌های زیست و شکل‌های خودانگیخته حاصل از اظهارات مردمی الهام می‌گیرد و در چگونگی مناسبات شهری کمتر دخالت می‌کند (یعنی بجای یک وزنه برای تحول و تغییر، تنها در نقش یک گزارشگر و مفسر شهر ظاهر می‌شود) (Kelbaugh, 1999:33; Crawford 2005:45). بنابراین باید برنامه‌ریزان فرصت‌هایی را به وجود بیاورند که در آن طرح‌هایی بوسیله مردم با طیف گسترده‌ای از ایده‌ها تهیه شود، مانند برنامه‌های تأمین مسکن، حفاظت ساختمان‌های ارزشمند برای جوامع، توسعه شبکه پارک‌های خطی و بازار عمومی. اگر ابزارهای ویژه توسط بخش دولتی در دسترس قرار گیرد، شهرسازی اصیل دست‌یافتنی می‌شود. این ابزارها می‌توانند ایجاد دفاتر و نمایندگی‌های باز توسعه، وضع مالیات بر ارزش افزوده، هماهنگی و نظارت بر بازسازی، بهبود زیرساخت‌های مهم (به ویژه حمل و نقل)، حفظ تنوع اجتماعی و حمایت از خرده‌فروشی‌های محلی باشند که برای ایجاد حس تمایز محلی حیاتی هستند (جکوبز، ۱۹۶۱: ۴۵). بنابراین طرحی که بر اظهارات خودانگیخته فرهنگ عامه و سنت‌های شهری (یعنی حکمت فرم شهری در طول اعصار گذشته) تأکید دارد، به اصالت دست می‌یابد.

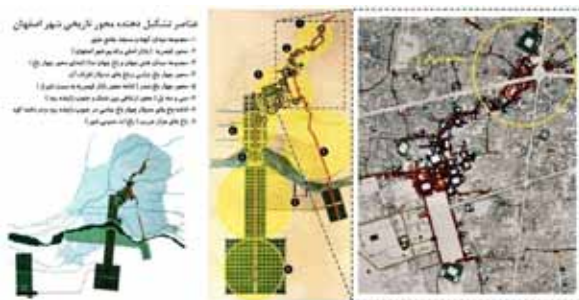
۲-۳-۲. ارائه چارچوب‌ها و دستور کارهای کلی: این معیار از حساسیت بالایی در اجرا برخوردار است، از یک سو نباید اجازه داد که شهر بدون هیچ دستور کار راهنمایی رشد و تغییر کند زیرا بازار فرصت می‌یابد تا توسعه

جدول شماره ۱: جمع بندی معیارهای کیفیت اصالت

معیارها و زیرمعیارها		کیفیت
ارتقای حس هویت و یگانه بودن مکان		اصالت
عدم پیروی شکل از خیال	عدم پیروی از چهار رویکرد ضد اصالت	
عدم پیروی شکل از فریب		
عدم پیروی شکل از امور مالی		
عدم پیروی شکل از ترس	دستیابی به شهرسازی با اصالت و شهر اصیل	
پاسخگویی به نیازها و سلیقه‌های جامعه و پیروی از سنت‌های شهری		
ارائه چارچوب‌ها و دستورکارهای کلی		
رعایت زمینه‌گرایی		
پیروی از سنت‌های شهری (مجموعه‌ای از قواعد مشخص شکل‌دهنده به بافت‌های تاریخی)		

را شکل می‌دهند. این مجموعه یکی از مهم‌ترین قطعات و گره آغازین محور تاریخی- فرهنگی اصفهان به‌شمار می‌آیند (تصویر ۱)

میدان کهنه که در عهد سلجوقیان پدید آمده، با احداث

تصویر شماره ۱: موقعیت محدوده در قلب بافت تاریخی (مناطق ۱ و ۲) شهر اصفهان و عناصر تشکیل دهنده محور تاریخی شهر اصفهان و موقعیت مجموعه میدان کهنه و مسجد جامع عتیق در محور تاریخی شهر اصفهان
ماخذ: مهندسین مشاور نقش جهان - پارس، ۱۳۸۹: ۱۵

خیابان‌های ولی عصر و عبدالرزاق در دوره پهلوی تخریب شد (هنرفر، ۱۳۴۴: ۴۲ و اصفهانی، ۱۳۶۸: ۷۸). امروزه این میدان در شلوغ‌ترین قسمت شهر در تقاطع خیابان‌های عبدالرزاق، ولی عصر، علامه مجلسی و هانف واقع شده و به دلیل محاصره شدن در حلقه تجاری‌ها و دستفروش‌ها از دید پنهان مانده است (تصویر ۲). محدوده طرح احیای میدان شامل محدوده‌ای ۳۲/۵ هکتاری است که این محدوده لازم است برای اجرای طرح، به وسیله شهرداری تملک و تخریب شود (تصویر ۳).

در میان معیارهای کیفیت اصالت، حس هویت و یگانه بودن مکان، به مفهوم اصالت اشاره می‌کند که از اهمیت بالایی برخوردار است و همچنین معیارهای عدم پیروی از چهار رویکرد ضد اصالت به اندازه معیارهای دستیابی به اصالت مهم هستند. در مجموع معیارهای مذکور ارزیابی اصالت را به صورت توصیفی و به صورت هنجاری یعنی باید‌ها و نبایدها هدف قرار می‌دهند که نشان‌دهنده جامعیت آن‌ها است.

با توجه به نمونه موردی مطالعه که ارزیابی طرح احیای میدان امام علی (ع) اصفهان است، دسترسی به همه معیارهای مذکور ممکن نیست و همه معیارها و زیرمعیارهایی که در جدول ۱ آمده‌اند، قابلیت بکارگیری در پژوهش را ندارند. بنابراین با در نظرگیری شرایط و ویژگی‌های معیارهای محلی، جدول ۱ به جدول ۲ تبدیل می‌شود که شامل معیارهای منتخب ارزیابی و چارچوب نظری پیشنهادی پژوهش است.

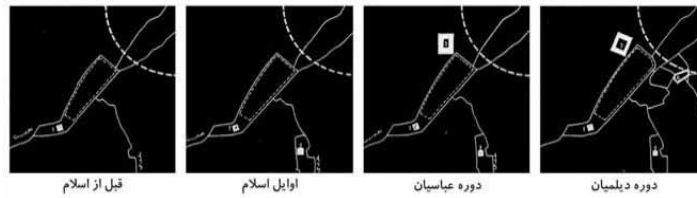
جدول شماره ۲: چارچوب نهایی معیارها

معیار اصلی	معیارها و زیرمعیارهای فرعی
۱. اصالت	۱.۱.۱. حفظ و تقویت حس هویت و یگانه بودن مکان
	۱.۲.۱. عدم پیروی شکل از خیال
	۲.۲.۱. عدم پیروی شکل از امور مالی
۳. اصالت	۳.۲.۱. عدم پیروی شکل از ترس
	۱.۳.۱. پاسخگویی به نیازها و سلیقه‌های جامعه
	۳.۱. رعایت راهکارهای شهرسازی با اصالت
	۲.۳.۱. ارائه چارچوب‌ها و دستورکارهای کلی

۳. مطالعه موردی

پس از تدوین معیارها و گزینش معیارهای مناسب و در دسترس، با بررسی وضع موجود محدوده طرح، طرح احیای میدان امام علی (ع) که به عنوان مطالعه موردی انتخاب گردیده، معرفی می‌شود.

محدوده طرح احیای میدان امام علی (ع) در قلب بافت تاریخی اصفهان قرار گرفته و شامل عناصر تاریخی شاخصی از جمله مسجد جامع و بازار است که با عناصر دیگر، یک مجموعه تاریخی

تصویر شماره ۲: سیر پیدایش و تحول مجموعه محدوده از ابتدا تا کنون
 Naghsh.e.Jahan.pars Consulting Engineers, 2010: 5
 ماخذ: Naghsh.e.Jahan.pars Consulting Engineers, 2010: 5

اصلی که در شکل‌گیری و تعریف میدان امام علی (ع) نقش دارند، عبارتند از محور قیصریه یا بازار، مسجد و مدرسه علمیه کاسه‌گران، مجموعه هارون ولایت، محور هارونیه، مسجد علی و مسجد جامع عتیق که در تصویر ۴ آمده‌اند (Naghsh.e.Jahan.Pars Consulting Engineers, 2010: ۶ و سازمان نوسازی و بهسازی شهر اصفهان، ۱۳۸۹: ۴-۲).

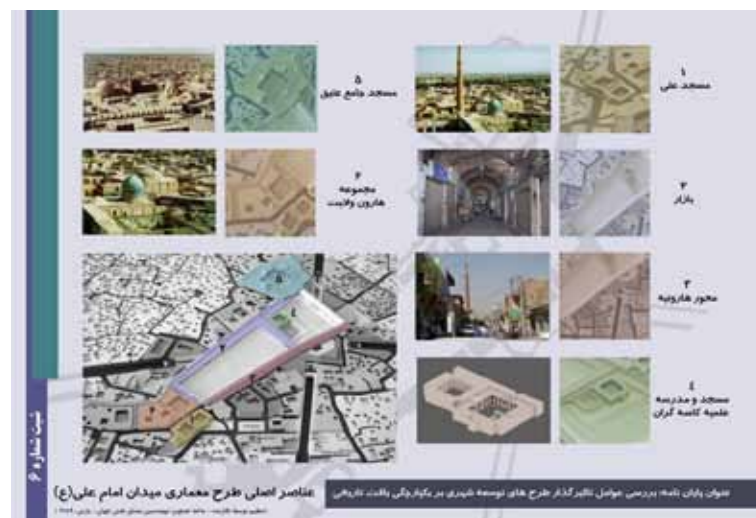
پروژه‌های مرتبط با طرح معماری میدان (تصویر ۵) عبارتند از (مهندسین مشاور نقش جهان-پارس و سازمان نوسازی و بهسازی شهر اصفهان، ۱۳۸۹: ۱۳-۲):

- احداث پارکینگ و فضای چندمنظوره دو طبقه زیر میدان
- طراحی جلوخان مسجد جامع با مساحت ۱۳۱۳۹ متر مربع که بازار نظامیه، بازار غاز و بازار مسجد جامع به همراه
- مرمت بازارهای پیرامون میدان اصلی (بازارهای نظامیه، انقلاب، هارونیه، مسجد علی و ریسمان)
- اتصال بازار بزرگ اصفهان در خیابان عبدالرزاق و بازسازی و احیای بازار ریسمان
- احداث زیرگذرها

تصویر شماره ۳: محدوده طرح (قرمز) و محدوده میدان (نارنجی)
 ماخذ: سازمان نوسازی و بهسازی شهر اصفهان، ۱۳۸۹: ۷

با در نظر گرفتن کلیات طرح (عناصر اساسی پیشنهادی برای تشکیل میدان و پیرامون آن و همچنین عوامل شکل‌دهنده به ساختار کالبدی- فضایی مجموعه میدان امام علی (ع)، عناصر

تصویر شماره ۴: عناصر اصلی طرح معماری میدان امام علی (ع)^(۴)

تصویر شماره ۵: پروژه‌های طرح احیای میدان امام علی (ع)

معیار موردنظر اثر منفی می‌گذارند. این موارد در جدول‌هایی مورد مقایسه قرار گرفتند. این مقایسه برای همه معیارها انجام گرفت که امکان ذکر همه آن‌ها در این مقاله وجود ندارد. یک نمونه از آن‌ها در جدول ۳ آمده است.

پس از شناخت، برای تحلیل اطلاعات موجود، وضع موجود و طرح در تک‌تک معیارها مورد مقایسه قرار گرفتند. در این مقایسه، عوامل و آثار به دو دسته تقسیم شدند: عوامل مثبت و عوامل منفی. عوامل مثبت عواملی از طرح اند که موافق معیار مورد نظر هستند و بر آن اثر مثبت می‌گذارند، اما عوامل منفی طرح بر

جدول شماره ۳: مقایسه وضع موجود و طرح احیای میدان امام علی(ع) به منظور تعیین امتیاز معیارهای اصالت

معیار	وضع موجود	طرح احیای میدان امام علی(ع)
حفظ و تقویت حس هویت و یگانه بودن مکان	<p>نقاط ضعف</p> <ul style="list-style-type: none"> - فرسودگی کالبدی و عملکردی موجود - عدم استفاده از ظرفیت‌های تاریخی و قدیمی محدوده 	<p>عوامل مثبت</p> <ul style="list-style-type: none"> - تمایز ارتفاعی و یگانه بودن در سیمای شهری با "تثبیت ارتفاع محوطه‌های مسکونی پیرامون مجموعه به منظور برجستگی و نمایش حجمی با ارزش تاریخی و معماری بی‌نظیر بازار، مسجد جامع، منار مسجد علی، مجموعه هارونیه" - احداث زیرگذرها، پارکینگ و فضای چندمنظوره دو طبقه زیر میدان که در مقابل میدان نقش جهان یگانه بودن است. - تاکید بر هویت بخشی به محدوده با ارائه سیاست‌های اجرایی از قبیل "ایجاد کاربری‌های متناسب با فرهنگ و هویت اصیل محدوده" و "شاخص نمودن عناصر کالبدی که یادآور خاطرات جمعی، حس مکان و تصویر ذهنی شود."
	<p>نقاط قوت</p> <ul style="list-style-type: none"> - مهم‌ترین قطعه و گره آغازین محور تاریخی- فرهنگی اصفهان - وجود آثار و بناهای متعدد و متنوع - وجود اجزا و عناصر مهم استخوان‌بندی شهر اصفهان در محدوده - وجود ترکیب و تنوع شکلی و عملکردی در اجزای ساختار کالبدی و عملکردی مانند تنوع کالاها و اقشار استفاده کننده 	<p>عوامل منفی</p> <ul style="list-style-type: none"> - کاهش امکان یگانه بودن با تاکید بر عامل شکل دهنده ساختار کالبدی- فضایی: "حداکثر تطابق مجموعه دسترسی‌ها، محوطه‌ها و فضاهای باز و عناصر جدید پیشنهادی مجموعه با بافت پیرامون خود." - کاهش تنوع و ترکیب شکلی و عملکردی در اجزای ساختار کالبدی و فضایی، با حذف مشاغل دسته چهارم برنامه ساماندهی مشاغل و تخریب میدان زغال.

باشد. پنج مرحله فرآیند تحلیل سلسله مراتبی عبارتند از: ایجاد یک ساختار سلسله مراتبی از موضوع مورد بررسی، محاسبه ضریب اهمیت معیارها و زیرمعیارها، محاسبه ضریب اهمیت گزینه‌ها، محاسبه امتیاز نهایی گزینه‌ها و بررسی سازگاری منطقی قضاوت‌ها (زبردست، ۱۳۸۰: ۲۰-۱۳). با در نظر گرفتن گام‌های فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، طرح موردنظر، مورد ارزیابی قرار گرفت.

پس از تشخیص ساختار سلسله مراتبی که در جدول ۲ آمد، بر اساس ماتریس‌های مقایسه دودویی و به کارگیری نرم افزار Expert Choice، ضرایب اهمیت معیارها، زیرمعیارها و معیارهای فرعی‌تر

با شناخت طرح و وضع موجود، زمینه ارزیابی فراهم است، در ارزیابی با استفاده از روش منتخب، طرح مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد.

۴. ارزیابی نمونه موردی

روش فرآیند تحلیل سلسله مراتبی با توجه به سادگی، انعطاف‌پذیری، بکارگیری معیارهای کمی و کیفی به طور همزمان و نیز قابلیت بررسی سازگاری در قضاوت‌ها می‌تواند در بررسی موضوعات مربوط به برنامه‌ریزی شهری، کاربرد مطلوبی داشته

محاسبه و سازگاری در این قضاوت‌ها نیز بررسی شد. در جدول ۴ به عنوان نمونه، ماتریس مقایسه دودویی سه زیرمعیار اصلی اصالت و نتایج آن در نرم افزار EC در تصاویر ۶ و ۷ ارائه شده‌اند.

جدول شماره ۴: زیرمعیارهای اصالت

ردیف	معیار
۱,۳	حفظ و تقویت حس هویت و یگانه بودن مکان
۲,۳	عدم پیروی از چهار رویکرد ضد اصالت
۳,۳	رعایت راهکارهای شهرسازی با اصالت

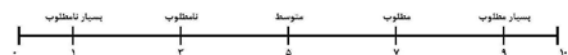
تصویر شماره ۶: ماتریس مقایسه دودویی زیر معیارهای اصالت، در نرم افزار EC

Priorities with respect to:
Goal: Integration
>3

تصویر شماره ۷: ضرایب اهمیت زیرمعیارهای اصالت و سازگاری قضاوت‌ها در نرم‌افزار EC

پس از انجام عملیات بالا، برای اینکه بتوان قسمت‌های مختلف طرح را بر اساس ساختار سلسله مراتبی ارزیابی کرد، لازم است اطلاعات مربوط به معیارها، زیرمعیارها و معیارهای فرعی‌تر جمع‌آوری شود که قبلاً در جدول مقایسه وضع موجود و طرح موردنظر (در جمع‌بندی مطالعات)، این اطلاعات بدست آمده است. برای اندازه‌گیری ارزش اثرات عوامل مثبت بر هر معیار، از مقیاس دوقطبی فاصله‌ای، به شرح تصویر ۸ استفاده می‌شود:

تصویر ۸: مقیاس دوقطبی فاصله‌ای، مآخذ: زبردست، ۱۳۸۴: ۱۹

این اندازه‌گیری بر اساس یک مقیاس ۱۰ نقطه‌ای است که در آن عدد صفر مشخص‌کننده حداقل ارزش ممکن و عدد ۱۰ مشخص‌کننده حداکثر ارزش ممکن از اثرات عوامل مثبت بر معیارهای موردنظر است. در این مقیاس، نقطه وسط (۵) نقطه شکست مقیاس بین مطلوب و نامطلوب است، در ضمن، هنگامی که حالت‌های میانه وجود دارد، می‌توان از مقادیر ۲، ۴، ۶ و ۸ استفاده کرد (زعیمی، ۱۳۸۵ به نقل از زبردست، ۱۳۸۴: ۱۹).

جدول شماره ۵: امتیاز معیارهای اصالت در طرح احیای میدان امام علی (ع)

معیار	امتیاز معیار
حفظ و تقویت حس هویت و یگانه بودن مکان	۷
عدم پیروی شکل از خیال	۳
عدم پیروی شکل از امور مالی	۳
عدم پیروی شکل از ترس	۴
پاسخگویی به نیازها و سلیقه‌های جامعه	۷
ارائه چارچوب‌ها و دستور کارهای کلی	۶

محاسبات مربوط به اجزای ساختار سلسله مراتبی معیارها، علاوه بر وضعیت طرح موردنظر، برای دو گزینه فرضی ایده‌آل و گزینه فرضی قابل قبول نیز به طور مجزا انجام شد. با توجه به این که در مقیاس دوقطبی فاصله‌ای، امتیازهای ۰ و ۱۰ اغلب مورد استفاده قرار نمی‌گیرند، بنابراین مجموع امتیازات در گزینه ایده‌آل، به صورت امتیاز هر معیار مساوی ۹ و در گزینه قابل قبول به صورت امتیاز هر معیار مساوی ۶ فرض شد. بعد از به‌دست آوردن امتیاز نهایی هر معیار از ارزیابی طرح، این امتیازات با امتیازهای دو گزینه فوق، مورد مقایسه قرار می‌گیرند. جدول ۶ وضعیت طرح؛ وضعیت ایده‌آل، یعنی تمام امتیازات مساوی با مقدار ۹؛ و حالت قابل قبول، یعنی تمام امتیازات مساوی ۶ را با اعمال ضرایب نشان می‌دهد.

جدول شماره ۶: تعیین امتیاز نهایی معیارها و زیرمعیارها با اعمال ضرایب اهمیت به‌وسیله روش AHP

اصل	وضعیت طرح ایده‌آل	وضعیت طرح قابل قبول	معیار	وضعیت طرح ایده‌آل	وضعیت طرح قابل قبول	زیرمعیار	وضعیت طرح ایده‌آل	وضعیت طرح قابل قبول
اصالت	۱,۷۷۹۴	۲,۶۳۷۰	۱,۷۵۸۰	۰,۸۸۱۹	۰,۷۵۵۹	حفظ و تقویت حس هویت و یگانه بودن مکان	۱,۱۳۳۹	۰,۷۵۵۹
				۰,۱۹۷۲	۰,۳۷۰۹	عدم پیروی از رویکردهای ضد اصالت	۰,۵۵۶۴	۰,۳۷۰۹
				۰,۷۰۰۳	۰,۶۳۱۱	رعایت راهکارهای شهرسازی با اصالت	۰,۹۴۶۷	۰,۶۳۱۱
				۰,۴۸۴۵	۰,۴۱۵۳	پاسخگویی به نیازها و سلیقه‌های جامعه	۰,۶۲۲۹	۰,۴۱۵۳
				۰,۲۱۵۸	۰,۲۱۵۸	ارائه چارچوب‌ها و دستور کارهای کلی	۰,۳۲۳۸	۰,۲۱۵۸

تبدیل موضوع مورد بررسی به ساختار سلسله مراتبی، امکان تجزیه عناصر تشکیل دهنده موضوع مورد بررسی و ارزیابی تک تک معیارها و مجموع معیارها را فراهم می کند. بنابراین در ادامه با مقایسه اعداد محاسبه شده در جدول ۶، به طور جداگانه، هر معیار، زیرمعیار و معیارهای فرعی تر، در بخش جمع بندی و نتیجه گیری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

اگرچه در طرح احیای میدان امام علی «اصالت» توانسته امتیاز قابل قبولی را کسب کند، اما باز هم با سطح مطلوب، اختلاف قابل توجهی دارد. دلیل این اختلاف، در غیر قابل قبول بودن سطح هر سه زیرمعیار «عدم پیروی شکل از سه رویکرد ضد اصالت» در وضعیت طرح است، به این معنی که طرح احیای میدان امام علی (ع) در عدم پیروی شکل از خیال، امور مالی و ترس موفق نیست. اما با در نظر گرفتن مجموع معیارها، معیار اصالت از سطح قابل قبولی برخوردار است، زیرا کسب امتیاز مطلوب در وضعیت طرح برای زیرمعیارهای «حفظ و تقویت حس هویت و یگانه بودن مکان» و «پاسخگویی به نیازها و سلیقه های جامعه» موجب افزایش امتیاز معیار اصالت شده است. در ادامه، دلایل اختلاف امتیازات نهایی در تک تک زیرمعیارهای اصالت مورد بررسی قرار می گیرد:

- دلایل مطلوبیت معیار حفظ و تقویت حس هویت و یگانه بودن مکان در طرح احیای میدان امام علی (ع) عبارتند از: تمایز ارتفاعی و یگانه بودن در سیمای شهری با تثبیت ارتفاع محوطه های مسکونی پیرامون مجموعه به منظور برجستگی و نمایش حجمی با ارزش تاریخی و معماری بی نظیر بازار، مسجد جامع، منار مسجد علی، مجموعه هارونیه؛ احداث زیرگذرها، پارکینگ و فضای چندمنظوره دو طبقه زیر میدان که در مقابل میدان نقش جهان یگانه است؛ تاکید بر هویت بخشی به محدوده، به دلیل ایجاد کاربری های متناسب با فرهنگ و هویت اصیل محدوده و شاخص نمودن عناصر کالبدی که یادآور خاطرات جمعی، حس مکان و تصویر ذهنی است.

اما با تاکید بر حداکثر سازگاری مجموعه دسترسی ها، محوطه ها و فضاهای باز و عناصر جدید پیشنهادی مجموعه با بافت پیرامون خود؛ کاهش تنوع و ترکیب شکلی و عملکردی در اجزای ساختار کالبدی و فضایی؛ و کنار گذاشتن مشاغل در برنامه ساماندهی مشاغل و تخریب میدان زغال، موجب کاهش امکان یگانه بودن محدوده طرح خواهد شد.

- غیرقابل قبول بودن طرح از نظر معیارهای پیروی نکردن از رویکردهای ضد اصالت: سه زیرمعیار عدم پیروی از رویکردهای ضد اصالت، فاقد عوامل مثبت در وضعیت طرح هستند. عوامل منفی که موجب غیرقابل قبول شدن وضعیت آن ها شده است به تفکیک زیرمعیارها عبارتند از:

- عدم پیروی شکل از خیال: باززنده سازی میدان سلجوقی، نمونه روشن از تکرار عینی شکل از زمان دیگر به زمان حاضر است؛ علاوه بر آن بر پیروی از الگوی معماری سنتی

به دلیل ایجاد مجتمع های مسکونی با الگوی معماری سنتی، تاکید شده است.

- عدم پیروی شکل از امور مالی: مهم ترین دلایل کاهش امتیاز معیار مورد نظر عبارتند از، پیشنهاد عنصر اساسی تجاری متمرکز (پروژه های پیشنهادی محوطه های پیوسته پیرامون میدان) به منظور پاسخ گویی به اهداف اقتصادی طرح؛ جذب ارزش افزوده زمین های اطراف که با احداث میدان، موقعیت ویژه ای پیدا خواهند کرد.

- عدم پیروی شکل از ترس: مهم ترین دلایل کاهش امتیاز معیار مورد نظر عبارتند از تاکید بر پذیرش گروه های اجتماعی خاص (بازگشت ساکنان بومی) و کنار گذاشتن گروه های ساکن (مهاجران افغانی)، تاکید بر راهبرد استفاده از ظرفیت محدوده جهت پذیرش جمعیت بومی و ارتقای همگنی اجتماعی در بافت مسکونی و ایجاد امتیازات ویژه جهت بازگردانی ساکنان بومی به محدوده.

- قابل قبول بودن امتیاز معیار رعایت راهکارهای شهرسازی با اصالت: طرح احیای میدان امام علی (ع) امتیاز قابل قبولی را در قبال رعایت راهکارهای شهرسازی با اصالت کسب کرده است. زیرمعیارهای آن نیز هر کدام امتیاز قابل قبولی دارند:

- پاسخ گویی به نیازها و سلیقه های جامعه: زیرمعیار پاسخ گویی به نیازها و سلیقه های جامعه به دلیل وجود عواملی همچون تاکید بر افزایش ایمنی و امنیت در طرح؛ برآوردن نیازهای متنوع؛ تنوع تجاری ها، به صورت متمرکز و به صورت کشیده؛ پیشنهاد سیاست های اجرایی که تحقق آن ها موجب پاسخ گویی به نیازها و سلیقه های جامعه می شود از قبیل ایجاد تنوع در کاربری ها با قابلیت جذب گروه های مختلف سنی و اجتماعی و ایجاد تنوع در جزئیات کالبدی از وضعیت مطلوبی در طرح برخوردار است.

- ارائه چارچوب ها و دستور کارهای کلی: مهم ترین دلایل قابل قبول بودن معیار مورد نظر عبارتند از، تدوین برنامه سیاست گذاری با تعیین چهار روش مداخله کلی بهسازی (حفاظت و نگهداری)، نوسازی و بازسازی برای قطعات و روش های مداخله برای معابر (گذرهای تاریخی و معابر بی بهره از ارزش تاریخی)؛ دسته بندی مشاغل محدوده در برنامه ساماندهی و انعطاف پذیری آن، به وجود آوردن امکان انتخاب کاربری زمین ها از میان پیشنهادات کاربری زمین های محدوده برای جلوگیری از به اصطلاح قفل شدن کاربری زمین.

نتیجه گیری

مطالعات پژوهش نشان داد که مفهوم اصالت در متون شهرسازی و علوم مرتبط، مفهومی کم اثر و کم کاربرد نبوده و می توان معیارهای اصالت را از منابع موجود استخراج کرد. یافته های این تحقیق دسته بندی مشخصی از معیارهای اصالت را به همراه

داشت. این دسته‌بندی در سه معیار اصلی و هشت زیرمعیار ارائه شد. اولین معیار اصالت وجود حس هویت و یگانه‌بودن مکان است که در متون شهرسازی بیش از معیارها و زیرمعیارهای دیگر بر آن تأکید شده است. معیارهای دوم و سوم به ترتیب در مورد عدم پیروی از نگرش‌ها و رویکردهای ضد اصالت (یا نپایدها) و پیروی از راهکارهای حفظ و تقویت اصالت (یا پایدها) هستند. «نپایدها» در اصلاح، عدم پیروی شکل از خیال، فریب، امور مالی و ترس نامیده می‌شوند. در معیار سوم، از نظر توجه به انعطاف‌پذیری و نیازهای در حال تغییر جوامع انسانی، دو زیر معیار به این ترتیب ارائه می‌شود: پاسخ‌گویی به نیازها و سلیقه‌های جامعه و پیروی از سنت‌های شهری و ارائه چارچوب‌ها و دستور کارهای کلی.

زیرمعیار زمینه‌گرایی، یکی از رویکردهای مطرح در نظریه‌های نوسنت‌گرایان و فراتجدد خواهان است و از ابعاد کالبدی، اجتماعی، زیست‌محیطی و تاریخی به آن توجه و از آن به عنوان یکی از معیارهای حفظ و تقویت اصالت یاد شده است. پیروی از سنت‌های شهری (مجموعه‌ای از قواعد مشخص شکل‌دهنده به بافت‌های تاریخی) مفهومی است که در آثار صاحب‌نظران بافت‌های تاریخی (منصور فلامکی و محمود توسلی) بر آن تأکید ویژه‌ای شده و با آن که با زیرمعیار اول، دارای مفهومی مشترک است، به دلیل اهمیت آن در نظر صاحب‌نظران ایرانی از آن به عنوان یک زیرمعیار مجزا یاد شده است.

طرح احیای میدان امام علی (ع) نمونه یکی از طرح‌های توسعه شهری است که تأثیر گذاری آن بر شهر اصیل و تاریخی اصفهان مورد سوال بوده و هست. نتایج تحقیق و مقایسه انحراف وضعیت طرح از حالت ایده‌آل در زیرمعیارهای اصالت نشان می‌دهد که به ترتیب «عدم پیروی از رویکردهای ضد اصالت»، «حفظ و تقویت حس هویت و یگانه بودن مکان» و «رعایت راهکارهای شهرسازی با اصالت» بیش‌ترین انحراف را از حالت ایده‌آل دارند. زیرمعیارهای فرعی‌تر کیفیت اصالت «عدم پیروی شکل از خیال»، «عدم پیروی شکل از امور مالی» و «پاسخ‌گویی به نیازها و سلیقه‌های جامعه» بیش‌ترین انحراف را در وضعیت طرح از حالت ایده‌آل فرضی دارند. بنابراین یافته‌های ارزیابی، راهکارهای زیر در ارتباط با حفظ و ارتقای اصالت در طرح پیشنهاد می‌شوند:

- ریشه گرفتن فضا و طرح میدان امام علی (ع) از گذشته ملموس برای ساکنان محدوده و نه زمان سلجوقی و حتی قاجار. مانند امکان ایجاد بازارهایی به سبک بازارهای موقتی که دوشنبه‌ها و چهارشنبه‌ها در محل میدان برگزار می‌شود و یا طراحی نمادی از میدان ترفیکی که با اجرای طرح تخریب می‌گردد، در محل آن در طرح معماری میدان.
- توجه به نیازهای واقعی جامعه محلی در احیا و باززنده‌سازی بناها و بافت محدوده و به کار نیستن تعمیرات سریع‌تری و آرایشی و طراحی میدان بر اساس نیازهای امروزی و نه تقلید از میدان سلجوقی
- تعدیل حجم پروژه‌های تجاری پیرامون میدان و تجدید نظر در

مورد ارزیابی‌های تنها اقتصادی طرح

- به‌کارگیری ملاحظات اجتماعی و فضایی بویژه ظرفیت مکان در ارزیابی‌ها
- حفظ تنوع و ترکیب شکلی و عملکردی در اجزای ساختار کالبدی و فضایی محدوده
- حفظ ویژگی‌های فضایی و معماری میدان کهنه و مسجد جامع که ساکنان شهر، مراجعان و مردم محلی دوستدار آن ویژگی‌ها هستند مانند استفاده از مصالح آجری و خشتی برای جداره‌ها، نماها و کف
- ارائه نکردن همه جزئیات معماری داخلی و یا نماها و ارائه قانون‌مندی‌های مشترک به منظور امکان تغییر شکل
- ارائه دستور کارهای تعریف شده کلی با اتکا به دخالت‌ها و فعالیت‌های پیش‌بینی نشده و با توجه به ظرفیت همکاری موجود مانند حمایت‌های مالی اتحادیه‌های خرده فروشی و رسته‌های شغلی برای اداره کردن طرح‌های تجاری در گروه‌های محلی (۱۲).

پی‌نوشت‌ها

1. Form
2. Nostalgic
3. Fiction
4. Finesse
5. Finance
6. Fear
7. Urbanism Segregated
8. Everyday Urbanism
9. Herbert Muschamp
10. Para- Planning
11. True Urbanism

۱۲. تجزیه و تحلیل‌ها و تعیین ضریب اهمیت معیارها و زیرمعیارها از مروری بر متون نظری و تجربی مرتبط (Evans-Cowley & Gough, 2009 و زبردست، ۱۳۸۸) و مصاحبه با کارشناسان ذی‌ربط در سازمان نوسازی و بهسازی و همچنین کارشناسان مهندسی مشاور نقش جهان-پارس به دست آمده است. همچنین، قضاوت در مورد امتیاز معیارها و زیرمعیارها در طرح احیای میدان امام علی (ع) از طریق الف) تحلیل محتوای گزارش‌های مصوب طرح احیای میدان امام علی و ب) مصاحبه با کارشناسان سازمان نوسازی و بهسازی شهرداری اصفهان به عنوان کارفرما و ج) مصاحبه با کارشناسان مهندسی مشاور نقش جهان پارس به عنوان تهیه‌کننده طرح انجام شد.

فهرست منابع و مراجع

17. Chase, John, Margaret Crawford, and John Kaliski, eds (1999) **Everyday Urbanism**. New York: Monacelli.
 18. Evans-Cowley, Jennifer S. & Meghan Zimmerman Gough (2009) "Evaluating New Urbanist Plans in Post-Katrina Mississippi". **Journal of Urban Design**, Vol 14. No. 4.
 19. Ellin, Nan (1997) **Architecture of Fear**, Princeton Architectural Press, New York.
 20. Ellin, Nan (1999) **Postmodern Urbanism, Revised Edition**, Princeton Architectural Press, New York.
 21. Ellin, Nan (2006) **Integral Urbanism, Revised Edition**. New York.
 22. Muschamp Herbert (2004) **You Say You Want an Evolution? OK, Then Tweak**, New York Times, April 13.
۱. اصفهانی، محمد مهدی (۱۳۶۸)، **نصف جهان فی تعریف الاصفهان**، به تصحیح و تحشییه دکتر منوچهر ستوده، موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران.
 ۲. توسلی، محمود و بنیادی، ناصر (۱۳۷۲) **طراحی فضای شهری - فضای شهری و جایگاه آن در زندگی و سیمای شهری**، مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی، تهران.
 ۳. جکوبز، جین (۱۹۶۱) **مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا**، ترجمه محمد رضا پارسی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
 ۴. زبردست، اسفندیار (۱۳۸۰) «کاربرد فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) در برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای»، **نشریه هنرهای زیبا**، شماره ۱۰، صص ۱۰-۱۷.
 ۵. زبردست، اسفندیار (۱۳۸۴) **ارزیابی طرح‌های ساماندهی سکونتگاه‌های روستایی کشور**، معاونت عمران روستایی دفتر تحقیقات و برنامه ریزی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تهران.
 ۶. زبردست، اسفندیار (۱۳۸۸) **جزوه درسی روش‌های برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای**، گروه برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
 ۷. زعمی، گلناز (۱۳۸۵) **ارزیابی عملکرد برنامه ریزی کاربری زمین منطقه آزاد قشم**، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده شهرسازی پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
 ۸. سازمان نوسازی و بهسازی شهر اصفهان (۱۳۹۰) **گزارش عملکرد سال ۱۳۸۹ پروژه احیای میدان امام علی (ع)**، سازمان نوسازی و بهسازی شهر اصفهان، اصفهان.
 ۹. فلامکی، محمد منصور (۱۳۶۷) **فارابی و سیر شهروندی در ایران**، نشر نقره تهران.
 ۱۰. مهندسین مشاور نقش جهان - پارس (۱۳۸۹) **طراحی شهری محدوده ویژه طرح احیای میدان امام علی (ع): مطالعات کالبدی - فضایی**، سازمان نوسازی و بهسازی شهرداری اصفهان، اصفهان.
 ۱۱. مهندسین مشاور نقش جهان - پارس (۱۳۷۲) **طرح تفصیلی شهر اصفهان، ضوابط طرح ساختمان و شهرسازی**، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران.
 ۱۲. مهندسین مشاور نقش جهان - پارس (۱۳۸۷) **طرح بازنگری طرح تفصیلی اصفهان**، وزارت مسکن و شهرسازی، شورای عالی شهرسازی و معماری، تهران.
 ۱۳. مهندسین مشاور نقش جهان - پارس (۱۳۸۸) **بررسی سابقه موضوع تهیه طرح محدوده ویژه احیای میدان امام علی (ع) اصفهان (۳۲/۵ هکتاری)**، سازمان نوسازی و بهسازی شهر اصفهان، اصفهان.
 ۱۴. مهندسین مشاور نقش جهان - پارس (۱۳۸۹) **طراحی شهری محدوده ویژه طرح احیای میدان امام علی (ع): مطالعات مشاغل محدوده**، سازمان نوسازی و بهسازی شهرداری اصفهان، اصفهان.
 ۱۵. مهندسین مشاور نقش جهان - پارس (۱۳۸۸) **طراحی شهری محدوده ویژه طرح احیای میدان عتیق اصفهان: شناسنامه پروه‌های قطعات بلافصل پیرامون میدان**، سازمان نوسازی و بهسازی شهرداری اصفهان، اصفهان.
 ۱۶. هنرفر، لطف الله (۱۳۴۴) **گنجینه آثار تاریخی اصفهان**. چاپخانه زمانی، اصفهان.